

DOI: <https://doi.org/10.35577/iducz.2019.07.03>

УДК 35.351:614.8.01

*Волянський П.Б., д-р. наук держ.упр., професор,
Долгий М.Л., канд. біол. наук, доцент,
Дрозденко Н.В., Кушнір В.А., канд. мед. наук, с.н.с.,
Макаренко А.М., Стрюк М.П.*

ДОМЕДИЧНА ПІДГОТОВКА В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ. БЕЗУМОВНА НЕОБХІДНІСТЬ

У статті обґрунтовується необхідність навчання вчителів та учнів з домедичної допомоги на постійній основі. Так, МОН зареєструвало у Верховній раді України проект Закону України про повну загальну середню освіту від 5 квітня 2019 року № 10204, який передбачає, що всі вчителі пройдуть курси підготовки з домедичної допомоги, що має зменшити кількість смертей дітей під час уроків.

У наданні домедичної допомоги найважливішим фактором є фактор часу. Чим більше збігає часу від моменту отримання ушкодження до моменту надання медичної допомоги, тим більше летальних випадків. З трьох людей, які загинули на вулицях міста, навіть двох можна було б врятувати, якби вони своєчасно отримали допомогу.

Педагоги, навчаючись професії у вузі, повинні проходити навчання з надання домедичної допомоги. Немає нічого важливішого, ніж надання домедичної допомоги дитині в перші хвилини після травми або при прояві небезпечного для здоров'я симптому захворювання, наприклад при епілепсії.

Автори вважають першочерговим:

запровадження постійно діючого навчання з домедичної допомоги для вихователів та медсестер дошкільних закладів;

запровадження постійно діючого навчання з домедичної допомоги для вчителів та в школах для дітей, починаючи з 12 років.

***Ключові слова:** екстрена медична допомога, домедична допомога, навчання, вчителі, учні.*

***Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.** Під час перевірок у 2018 році дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів України виявлено 309 тис. 196 порушень: у 16 тис. 668 закладах відсутні або несправні автоматичні системи протипожежного захисту, у 4 тис. 958 – відсутнє або несправне зовнішнє протипожежне водопостачання, а у 1 тис. 699 – внутрішнє*

протипожежне водопостачання; 2 тис. 308 будівель потребують заміни або ремонту систем електропостачання, в 1 тис 422 будівлях необхідно перепланувати шляхи евакуації, 6 тис. 516 будівель необхідно обладнати первинними засобами пожежогасіння. За порушення вимог пожежної безпеки та невиконання запропонованих приписами територіальних органів ДСНС заходів до адміністративної відповідальності притягнуто 26 тис. 170 керівників закладів і відповідальних посадових осіб та направлено 569 позовних заяв до адміністративного суду [1, с. 26].

Досить часто, і це закон життя, кількість переходить у якість і всі ці порушення можуть призвести до біди, до травмування і навіть загибелі дітей. Тому, обов'язково, виявлені порушення необхідно ліквідувати. Це в першу чергу, а в другу – навчити учнів допомагати самим собі при різних видах травм, ушкоджень тощо, тобто надавати домедичну допомогу.

У наданні домедичної допомоги найважливішим фактором є фактор часу. Чим більше збігає часу від моменту отримання ушкодження до моменту надання медичної допомоги, тим гіршим стає прогноз для постраждалого. Летальність зростає геометрично. Так, наприклад, у випадках транспортних травм, якщо медична допомога була надана протягом 30 хвилин – 1 години, то смертність серед травмованих не перевищила 30 %. При збільшенні цього терміну летальність досягає 60 – 80 %, причому має місце зростання в геометричній прогресії. Узагальнюючи, стає зрозумілим, що з трьох людей, які загинули на вулицях міста, навіть двох можна було б врятувати, якби вони своєчасно отримали допомогу [2].

В Україні функціонує служба екстреної медичної допомоги, для приїзду її персоналу до постраждалого потрібно щонайменше 5-10 хв. у міському районі, 15 хв. – у сільській місцевості. За цей час слід зробити все можливе, щоб уникнути подальших ушкоджень, покращити стан потерпілого, а іноді – врятувати життя. Як би добре не була оснащена швидка допомога, життя постраждалого може бути легко втрачене, якщо йому не нададуть першу

допомогу до приїзду бригади.

Враховуючи реалії сьогодення, велику кількість автомобілів на дорогах та спричинені ними затори, карета екстреної медичної допомоги не завжди зможе приїхати вчасно. Крім того, стан доріг у сільських населених пунктах та географічні особливості України також впливають на час доїзду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. МОН зареєструвало у Верховній раді України проект Закону України “Про повну загальну середню освіту” від 5 квітня 2019 року № 10204.

Проект Закону передбачає, що всі вчителі пройдуть курси підготовки з домедичної допомоги. “Ми мали жахливі випадки, коли діти з різних причин згасали в стінах школи за лічені хвилини, бо швидка не встигала доїхати. Якби поряд вчитель фізкультури чи з іншого предмету вмів надавати домедичну допомогу, цього можна було б уникнути”, – сказала Гриневич.

Законопроект про середню освіту передбачає курси підготовки з домедичної допомоги для вчителів, що має зменшити кількість смертей дітей під час уроків.

Охорона дитячого здоров'я – одна з обов'язкових функцій освітньої організації. При необхідності в школі дитині повинна бути надана своєчасна і професійна медична допомога.

Педагоги, навчаючись професії у вузі, повинні проходити навчання з надання домедичної допомоги. Немає нічого важливішого, ніж надання домедичної допомоги дитині в перші хвилини після травми або при прояві небезпечного для здоров'я симптому захворювання, наприклад при епілепсії [3].

Якщо рішення про те, що домедичну допомогу учням надаватимуть педагогічні працівники, буде прийнято, то необхідно розробити порядок організації навчання педагогічних працівників, визначивши в тому числі, хто може проводити навчання і якими документами це навчання повинно бути підтверджено.

Метою статті є висвітлення важливості навчання вчителів та учнів навичкам надання домедичної допомоги.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України “Про екстрену медичну допомогу” в першу чергу домедичній допомозі навчаються особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов’язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та зобов’язані здійснювати такі дії та заходи [4].

А якщо виходити з наведеного проекту МОН, то освітян також можна віднести до категорії осіб, які не мають медичної освіти та зобов’язані надавати домедичну допомогу, хоч це і не входить в їх посадові інструкції.

Окрім запланованого навчання вчителів з домедичної допомоги, на наш погляд, слід розпочати і навчання учнів по програмі I рівня [5], яка в першу чергу передбачає отримання практичних навичок з надання домедичної допомоги постраждалим при зупинці серця та дихання до приїзду екстреної медичної допомоги.

Побачити безпорадного, закривавленого потерпілого, і тим більше близької людини, – колосальний стрес для кожного. Будь-яка людина, а тим більше дитина або підліток в цій ситуації відчуває деяку розгубленість і відчуття страху, які заважають наданню допомоги.

Щоб потенційному рятівникові (а їм повинен стати кожен) не заважали природні сумніви і страхи:

я боюся нашкодити. Він може померти з моєї вини;

боюся заразитися (туберкульоз, гепатит, грип);

чому саме я повинен підійти першим, що я – найрозумніший? Саме я повинен буду приймати рішення і понесу весь тягар відповідальності;

якщо я не зможу врятувати потерпілого, то мені доведеться доводити, що я його не вбив, в його руки необхідно вкласти досить тверді навички, а в свідомість – впевненість у важливості та правильності його дій.

Таким чином, навчання домедичної допомоги у всіх закладах освіти грає величезну роль. В сучасних умовах підвищеної небезпеки необхідно вчити і дітей, і підлітків, і молодь надавати таку допомогу [6].

Для того, щоб навичками домедичної допомоги поступово оволоділа максимальна кількість громадян, в системі середньої освіти запроваджена навчальна програма “Захист Вітчизни” для учнів 10-11 класів [7]. Така програма, в питанні домедичної допомоги, поєднує викладання теоретичних знань з практичними заняттями з використанням манекенів та інших наглядних матеріалів.

Слід зазначити, що на установчій конференції ще у 1999 році рішенням учасників за ініціативою та під патронатом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи було створено Всеукраїнський громадський дитячий рух “Школа безпеки” [8], який є добровільною, незалежною, неполітичною масовою всеукраїнською громадською дитячою організацією.

Кожного року, окрім заходів на регіональному рівні, проводиться Всеукраїнський збір-змагання юних рятувальників “Школа безпеки”, де в обов’язковому порядку учні, починаючи з 12 років, демонструють свої уміння з надання домедичної допомоги постраждалим.

Останні два роки ми мали змогу порівняти теоретичні знання і практичні навички з домедичної допомоги учнів, які закінчували 11 клас і навчалися за програмою “Захист Вітчизни” та учнів 8-9 класів, які мали підготовку “Школи безпеки”.

З’ясувалося, що останні, у своїй більшості, переважають за рівнем знань з домедичної допомоги випускників середньої школи.

На наш погляд, доцільно розробити та впровадити у середній школі програму навчання надання допомоги постраждалим, які знаходяться у невідкладному стані, для учнів, починаючи з п’ятого класу.

І якщо середня школа приділяє велику увагу навчанню з домедичної

допомоги постраждалим, то вищі навчальні заклади, за виключенням певних, навіть не переймаються надзвичайно серйозною проблемою сьогодення, а саме: збереженням життя і здоров'я людей у невідкладному стані внаслідок надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального та воєнного характеру, кількість яких постійно зростає рік у рік.

Деякий час у ЗВО були обов'язковими дисципліни “Безпека життєдіяльності” та “Цивільний захист”, де в рамках останньої можна було б викладати основи домедичної допомоги. Зараз же цю дисципліну, як і ряд інших розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2014 р. № 590-р скасовано [9].

Заклади вищої освіти, в основному технічного спрямування, на свій розсуд залишили наведені дисципліни у своїх навчальних програмах. Тим не менше, питання домедичної допомоги практично не розглядаються.

Також не слід забувати і про наших найменших – дошкільнят. Граючись, вони досить часто травмують і себе, і один одного. А от надати необхідну домедичну допомогу медсестра і в яслах, і в дитсадку, як правило, не в змозі.

У постраждалого при НС можуть виникнути різні загрозливі для його здоров'я стани: зупинка дихання, зупинка серця, переломи, забої, кровотечі (внутрішні та зовнішні), здавлення завалами будівель тощо.

Важливо, щоб медичну допомогу надавав лікар або фельдшер. Але часто, на момент події, такого фахівця поряд з постраждалим немає.

Вмінням надати домедичну допомогу може оволодіти будь-хто незалежно від професії. Адже травма або нещасний випадок можуть виникнути у будь-який момент. Від своєчасно правильно наданої домедичної допомоги залежить не лише успіх подальшого лікування, а інколи й життя людини. В деяких випадках постраждалому доводиться надавати домедичну допомогу самому собі – зупинити кровотечу, накласти пов'язку тощо.

Все це не є складним, але для оволодіння навичками надання домедичної допомоги потрібно пройти відповідні навчання.

Висновки.

На наш погляд, обов'язковим в сучасних умовах є:

запровадження постійно діючого навчання з домедичної допомоги для вихователів та медсестер дошкільних закладів;

запровадження постійно діючого навчання з домедичної допомоги в школах для дітей, починаючи з 12 років;

уведення у всіх закладах вищої освіти нормативної дисципліни “Цивільний захист”, програма якої буде передбачати основи надання домедичної допомоги постраждалим;

запровадження такого повсюдного навчання пересічних громадян.

Все це суттєво зменшить ризики травмування та загибелі людей при НС, що в умовах сьогодення є надзвичайно актуальним.

Список використаних джерел

1. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2018 році. URL: <https://www.dsns.gov.ua/files/2019/1/18/321/%D0%9D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%B%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%20%D0%B7%D0%B0%202018%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf> (дата звернення: 9.09.2019).

2. Макаренко А. М., Дрозденко Н. В., Стрюк М. П., Долгий М. Л. До питання навчання з домедичної допомоги. Стратегія реформування організації цивільного захисту. Том. 1. Цивільний захист України: сучасний стан, здобутки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали наук.-практ. конф. (16 травн. 2018, м. Київ). Київ: ІДУЦЗ, 2018. С. 164–166.

3. Первая помощь в школе – обязанность учителя? URL: <http://www.ug.ru/archive/74053> (дата звернення: 9.09.2019).

4. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL:

<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5081-17> (дата звернення: 9.09.2019).

5. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2017 № 346 // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0346282-17/stru2> (дата звернення 9.09.2019).

6. Необходимость обучения первой медицинской помощи в современных условиях. URL: <http://www.nicemed.ru/nmeds-910-1.html> (дата звернення 9.09.2019).

7. Про надання грифу МОН навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fea11b8a27.pdf> (дата звернення 9.09.2019).

8. Школа безпеки: запобігти, врятувати, допомогти. URL: <http://schoolofsafety.org.ua/> (дата звернення: 9.09.2019).

9. Про скасування наказу Міністерства освіти і науки, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 № 969/922/216: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2014 № 590-р // База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2014-%D1%80> (дата звернення 9.09.2019).

References

1. The State Emergency Service of Ukraine (2018), “Report on the Main Results of the State Emergency Service of Ukraine in 2018”, available at: <https://www.dsns.gov.ua/files/2019/1/18/321/%D0%9%D1%83%D0%B1%D0%BB>

%D1%96%D1%87%D0%B%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%20%D0%B7%D0%B0%202018%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf

(Accessed 09 September 2019).

2. Makarenko, A.M. Drozdenko, N.V. Striuk, M.P. and Dolhyj, M.L. (2018), “As for the subject of training pre-hospital help”, *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii* [Materials of scientific and practical conference], *Stratehiia reformuvannia orhanizatsii tsyvil'noho zakhystu. Tom. 1. Tsyvil'nyj zakhyst Ukrainy: suchasnyj stan, zdobutky, problemy, perspektyvy rozvytku* [Strategy for reforming civil protection organization. Volume. 1. Civil defense of Ukraine: current state, achievements, problems, prospects], Kyiv, Ukraine, May 16, 2018, pp. 164–166.

3. Teacher's newspaper (2018), “First Aid at School – Teacher Responsibility”, available at: <http://www.ug.ru/archive/74053> (Accessed 9 September 2019).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “About emergency medical care”, available at: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5081-17> (Accessed 9 September 2019).

5. Ministry of Health of Ukraine (2017), The order “About improving the training for the provision of pre-hospital help persons without medical education”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0346282-17/stru2> (Accessed 9 September 2019).

6. Nise Med (2019), “The need for first aid training in modern conditions”, available at: <http://www.nicemed.ru/nmeds-910-1.html> (Accessed 9 September 2019).

7. Ministry of Education and Science of Ukraine (2017) The order “About granting a signature stamp of MESU to training programs for pupils of 10-11 classes of institutions of the general secondary education”, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fea11b8a27.pdf> (Accessed 9 September 2019).

8. Security school (2019), “Security school: prevent, rescue, help”, available at: <http://schoolofsafety.org.ua/> (Accessed 9 September 2019).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On cancellation of the order of the Ministry of Education and Science, Ministry of Emergency Situations and for the Protection of the Population from the Consequences of the Chornobyl Catastrophe, State Committee for Industrial Safety, Labor Protection and Mining Supervision of 21.10.2010 No. 969/922/216”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2014-%D1%80> (Accessed 9 September 2019).

DOI: <https://doi.org/10.35577/iducz.2019.07.04>

УДК 351.759.6

*Волянський П.Б., д-р. наук держ.упр., професор,
Євсюков О.П., д-р. наук держ.упр., доцент,
Терент'єва А.В., д-р. наук держ.упр., професор, с.н.с.,*

КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК НАУКОВА СКЛАДОВА УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Аналіз функціонування державної системи забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні свідчить, що сучасні принципи захисту населення і територій впроваджуються надзвичайно повільними темпами.

Однією з головних причин низького рівня безпеки населення, територій, соціальних, техногенних і природних об'єктів в Україні є слабкість державної політики, спрямованої на посилення превентивної діяльності у сфері забезпечення техногенної та природної безпеки.

Запровадження європейських стандартів безпечної життєдіяльності як одна з вимог євроатлантичної інтеграції України можливе за умов кардинальних концептуальних і методологічних інновацій та інституційних перетворень.

За традицією вважають, що дії за умов криз і надзвичайних ситуацій – це прерогатива органів виконавчої влади. Разом з тим в останній час експерти схильні визнавати той факт, що завдання забезпечення готовності до дій за відповідних умов поширюються на всі органи державної влади без виключення, а також недержавні організації та інституції. Умовою адекватного сприйняття цього положення є чітке розуміння природи кризових і надзвичайних ситуацій з точки зору функцій і завдань державного управління.

Зменшення часу на розроблення, прийняття та реалізацію управлінських рішень, зростання невизначеності та ризику, необхідність залучення з резервів додаткових ресурсів, наявність різних режимів функціонування системи державного управління в умовах надзвичайної ситуації свідчать про те, що